

بررسی اثرات پیشروی آب دریاچه ارومیه در تخریب اراضی اطراف دریاچه

نادرقائیمیان و پرویز عماری

به ترتیب محقق پژوهنده مرکز تحقیقات کشاورزی آذربایجان غربی، عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات کشاورزی آذربایجان

غربی

مقدمه

دریاچه ارومیه یکی از شورترین آب دریاچه های روی زمین می باشد که سالانه صدها نفر از طریق استحصال نمک طعام از آب این دریاچه و فروش آن امرارمعاش می نمایند. درسالهای پرباران، آب رودخانه های منتهی به این دریاچه افزایش یافته و موجب صعود سطح آب آن می شود در صورتیکه درسالهای خشک و کم باران بدنیاال پیشروی آب دریاچه، اراضی که قبلاً زمینهای کشاورزی بوده اند، شوروسدیمی شده و ارزش زراعی خود را از دست می دهند. باتوجه به طبقه بندی خاک انجام یافته درسال ۱۳۴۲ عامل سدیمی شده خاک بررسی نگردیده است و فقط عامل شوری مورد نظر بوده است. منطقه موردنظر درسال ۱۳۷۸ توسط نویسندگان مجدداً مطالعه گردیده است، این منطقه شامل قسمت جنوبی دشت ارومیه به مختصات جغرافیائی ۳۷ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه تا ۴۵ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی به مساحت ۵۲۰۰۰ هکتار می باشد که ازشرق به دریاچه ارومیه محدود میگردد (۴). متوسط بارندگی سالیانه منطقه در حدود ۳۶۷ میلیمتر و میانگین حداقل سردترین ماه ۵/۲- درجه سانتیگراد و معدل حداکثر گرمترین ماه ۳۲ درجه سانتیگراد می باشد (۱).

با استناد به نقشه رژیمهای حرارتی و رطوبتی ایران (۲) منطقه مورد مطالعه دارای رژیم حرارتی مزیک و رژیم رطوبتی زریک می باشد. حاشیه دریاچه ارومیه درقسمت مورد مطالعه ده درصد محیط دریاچه را شامل میگردد که اراضی اطراف آن از نظر ژئومورفولوژی نسبت به سایر قسمتهای دریاچه مرتفع تر بوده و کمتر از سایر قسمتها مورد تهدید دریاچه قرار میگردد. باتوجه به مطالعات خاکشناسی دشت ارومیه (۵) اراضی شور متاثر از آبهای دریاچه ۴۳۵۰ هکتار می باشد.

هدف از این تحقیق علاوه برشناسائی خاکهای جنوب دشت ارومیه و طبقه بندی آن به روش جامع امریکائی (۹) اندازه گیری اراضی مورد تخریب آب دریاچه ارومیه بوده است.

مواد و روشها

تعیین لوازم ضروری از قبیل عکسهای هوائی منطقه و نقشه های عوارض طبیعی و وسائل لازم برای مطالعات صحرائی تهیه و پس از محدوده تقریبی منطقه بر روی عکسهای هوائی، با استفاده از استریوسکوپ، عکس ها مورد تفسیر قرار گرفته و واحدهای مختلف فیزیوگرافی مشخص و مرزهای اولیه ترسیم گردید. درمرحله عملیات صحرائی که پس از کنترل نقشه تفسیری، محل های مناسب برروی واحد های نقشه انتخاب و اقدام به حفر نیمرخ خاک گردید. نیمرخ های خاک با در نظر گرفتن خصوصیات افقهای مختلف سطحی و زیرین به روش SCS تحلیل و کلیه اطلاعات بر روی برگهای تشریح نیمرخ خاک یادداشت گردید. باتوجه به این اطلاعات و نتایج تجزیه های آزمایشگاهی، خاکهایی که خصوصیات مورفولوژیکی مشابهی داشتند و در یک واحد فیزیوگرافی قرارداشتند جزو یک فامیل خاک محسوب شده و نقشه تهیه شده بانقشه نشریه شماره ۷۰ موسسه (۵) مقایسه و موارد اختلاف حدودها، باحفر توسط مته و تهیه نیمرخ خاک کنترل شد و به محدوده های جدید ترسیم گردیدند. در ۵۲۰۰۰ هکتار از اراضی مطالعه شده، بانزده فامیل خاک در چهار واحد فیزیوگرافی (۶) تشخیص داده شد که براساس روشهای Soil Taxonomy (۹) و فائو (۸) طبقه بندی و نقشه های نهائی خاک و راهنمای مربوطه و نقشه های طبقه بندی اراضی براساس راهنمای طبقه بندی اراضی ایران (۷) به مقیاس ۱:۵۰۰۰۰ تهیه گردید.

بحث و نتیجه گیری

در مطالعات خاکشناسی دشت جنوب ارومیه دو فامیل خاک در دو واحد فیزیوگرافی اراضی پست و شور حاشیه دریاچه و یک فامیل خاک در واحد دشتهای رسوبی رودخانه ای تشخیص داده شد که مشخصات این خاکها در جدول شماره ۱ مندرج است و این خاکها تحت تاثیر پیشروی آب دریاچه ارومیه قرار گرفته اند .

جدول ۱ - هماهنگی طبقه بندی خاکهای منطقه جنوب ارومیه

فیزیوگرافی	U.S.D.A. Soil Taxonomy (Revised 1998)			FAO/UNESCO 1988
	FAMILY	SUBGROUP	ORDER	
اراضی پست و شور	Fine, Mixed, Superactive , Calcareous, Mesic (sodic)	Typic Halaquepts	Inceptisols	Haplic Solonchaks
	Fine, Mixed, Superactive , Calcareous, Mesic.	Typic Halaquepts	Inceptisols	Haplic Solonchaks
اراضی رسوبی رودخانه ای	Coarse Loamy, Mixed, Superactive , Calcareous, Mesic (sodic)	Typic Halaquepts	Inceptisols	Haplic Solonchaks

این اراضی در اثر پیشروی آب دریاچه ارومیه در سالهای پرباران زیر آب دریاچه قرار گرفته اند و اکنون پس از پیروی تبدیل به اراضی بایر و شوره زار و غیرقابل کشاورزی گردیده اند . مساحت این اراضی حدود ۷۴۵۰ هکتار می باشد که نسبت به مطالعات سال ۱۳۴۳ ، مقدار ۳۱۰۰ هکتار افزایش نشان می دهد . این اراضی قبل از پیشروی آب دریاچه ارومیه جزو اراضی درجه دو و سه بوده که با تاثیر پذیری از آب شور از حیز ارتفاع ساقط گردیده اند . این اراضی شش درصد از منطقه مورد مطالعه را شامل میشود و اگر سایر قسمت های حاشیه دریاچه نیز مورد مطالعه قرار گیرد با توجه به وضعیت نامناسب توپوگرافی مسلما مساحت اراضی مورد تهدید و تخریب دهها هزار هکتار خواهد بود . مسئولین اجرایی می بایست متوجه خطر گشته و در فکر چاره باشند تا شاهد تخریب بیشتر اراضی و تبدیل زمینهای مستعد کشاورزی به شوره زار و کویر نباشیم .

منابع مورد استفاده

- ۱- آمار هواشناسی ایستگاه سینوپتیک ارومیه .
- ۲- بنائی ، محمد حسن. ۱۳۷۷. نقشه رژیم رطوبتی و حرارتی خاکهای ایران، موسسه تحقیقات خاک و آب ایران.
- ۳- سازمان جغرافیائی ارتش. عکسهای هوایی منطقه ارومیه بمقیاس ۱:۵۵۰۰۰.
- ۴- سازمان نقشه برداری کشور. نقشه های توپوگرافی منطقه بمقیاس ۱:۵۰۰۰۰.
- ۵- مطالعات خاکشناسی نیمه تفصیلی رضائیه (نشریه فنی شماره ۷۰ موسسه تحقیقات خاک و آب) . ۱۳۴۳.
- ۶- ماهر ، پ ، ج . ۱۳۷۰. راهنمای طبقه بندی اراضی چند جانبه (چند منظوره) ، (نشریه شماره ۲۱۲ موسسه تحقیقات خاک و آب) . نشریه فنی شماره ۸۵. ۸۲۲ صفحه.
- 7- Mahler, P, J. 1979. Manual of land classification for irrigation, (Third revision) Soil and Water Research Institute of Iran. Pub. No: 205.
- 8- FAO/UNESCO, 1989. Soil map of the World 1:5000000, Vol. 1, Legend FAO. Rome. 138P.
- 9- U.S.D.A. 1998. Keys to soil taxonomy. Eight edition. U.S.D.A., Natural resources conversation service. 326P.